

T.C. AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
ÇOCUK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Çocuk Politikaları Serisi / 3

AİLE ODAKLI HİZMET MODELİ OLARAK KORUYUCU AİLE UYGULAMASI

Tema: Aile Odaklı Hizmetler

Ankara, 2021

T.C. AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
ÇOCUK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Çocuk Politikaları Serisi / 3

AİLE ODAKLI HİZMET MODELİ OLARAK KORUYUCU AİLE UYGULAMASI

Tema: Aile Odaklı Hizmetler

Çocuk Politikaları Serisi / 3

AİLE ODAKLI HİZMET MODELİ OLARAK KORUYUCU AİLE UYGULAMASI

Tema: Aile Odaklı Hizmetler

Editör

Zeliha SAĞLAM

Yazarlar

Dr. Lale İZCİ
Kibar Seyhun SARI
Mehmet Nuri UYANIK

Yayını İnceleyenler

Bayram İNCE
İbrahim Kürşat ERGÜT
Çiğdem ÜNLÜ ÇEBER

Grafik / Dizgi

Dr. Bahar PAÇACIOĞLU

© 2021 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177 Sok . No: 10/A Kat: 10-13
Posta Kodu: 06510, Çankaya / ANKARA

Telefon: +90 (312) 705 50 00
İnternet: www.aile.gov.tr

Tüm hakları saklıdır.

Atıf — Lütfen atıflarınızda aşağıdaki ibareyi kullanınız:

İzci, L., Sarı, K. S. ve Uyanık, M. N. (2021). Aile odaklı hizmet modeli olarak koruyucu aile uygulaması. *T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Politikaları Serisi*, 1(3):1-44.

Sunuş

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak, çocuklarımız için sağlıklı ve güven dolu bir gelecek inşa etmek hedefi ile faaliyetlerimizi sürdürüyoruz. Aile odaklı sosyal hizmet modellerimiz ile çocuklarımızın öncelikli olarak ailelerin yanında yetişebilmeleri için gayret ediyoruz. Doğrudan koruma altına alınmasının çocuğun yararına olacağı durumlarda ise hızla kuruluşlarımıza yönlendirilmesini sağlıyoruz.

Bakanlığımız, çocuklarımızın aile sıcaklığına, birebir ilgi ve gözetime en yakın oldukları hizmet modellerini belirlemeye ve yaygınlaştırmaya çalışıyor. Bu minvalde bakım hizmetlerimizde son 18 yılda oldukça önemli yenilikler ve ilerlemeler kaydettik. Bunların içinde çok sayıda çocuğun bir arada kaldığı koğuş tipi bakım modelinden, daha az sayıda çocuğun yaşadığı ev tipi bakım hizmetlerine geçilmesi en belirleyici yeniliklerden olmuştur. Çocuklarımız artık toplumla iç içe yaşamakta ve hayattan soyutlanmadan yetişmektedir.

Aile odaklı sosyal hizmet modellerimizin başında gelen koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşması ve geliştirilmesinde de önemli adımlar attık.

Koruyucu aile modelinin amacı, koruma altındaki çocukları onlara aile ortamında birebir ilgi, koruma, sevgi, destek ve gözetim sağlayacak yetişkinlerle buluşturmaktır. Bu buluşma, çocukların sağlıklı gelişimleri için gerekli olan yakın yetişkin ilgisi ve bağlanma ihtiyacının karşılanması açısından önemlidir.

Koruyucu aile modeli, çocuklara karşı farklı düzeylerde yükümlülükleri olan devletin ve toplumun çocukların korunması görevlerini yerine getirirken birlikte hareket ettiği bir modeldir. Bu modelde çocuklar devletin süregelen koruması, takibi ve desteği altında, gönüllü yetişkinlerin onlar için oluşturduğu aile ortamına ulaşabilmektedir.

Bu nedenle 2000'li yıllardan itibaren sıcak bir ortamda, mutlu ve güven içinde çocuklarımızı yetiştirmek için koruyucu aile hizmetlerinin yaygınlaşmasına çok büyük önem verdik. Ülkemizde uygulamaya başlanan koruyucu aile modelinin yaptığımız çalışmalarla kamuoyundaki bilinirliği ve görünürlüğü artmaya başlamıştır. Gerçekleştirdiğimiz işbirlikleri ve 2012 yılında yaptığımız yönetmelik değişikliği ile modelin yapısı güçlendirilmiş, hizmetin profesyonelleşmesi ve ailelere verilen desteğin gelişiminde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Ayrıca aynı yıl başlayan Gönül Elçileri programı kapsamında yürütülen faaliyetlerimizle hizmet tüm ülke genelinde yaygınlaştırılmıştır. Bu başarımızı çocuğun yararını gözeten kurumsal politikalarımız ve gösterdiğimiz gayret kadar, çocuklarımıza gönüllerini ve yuvalarını açan binlerce aile ile gönüllünün varlığına borçluyuz.

Koruyucu aile modeli çocuklarımızın sağlıklı gelişimlerinde önemli bir fırsat sunmakta, onları ihtiyaç duydukları aile sıcaklığına kavuşturmaktadır. Bu fırsat, tek taraflı da değildir.

Koruyucu ailelerimizin de kimi zaman özlem duydukları bir aileye sahip olması, kimi zaman mevcut ailelerinin yeni katılım ile zenginleşmesi ve manevi huzur anlamına gelmektedir. Karşılıklı birbirini güçlendiren bu ilişki, sağlıklı bir toplum için önemli bir dayanaktır.

Koruyucu aile modelinin gelişmesi ve yaygınlaşması konusunda çalışmalarımız devam etmektedir. Bu yayınímızda hizmetlerimizle ilgili detaylı bilgiler, koruyucu aile uygulamalarında geldiğimiz aşama ve merak edilen hususlarla ilgili açıklamalar yer almaktadır. Bu yayın ile koruyucu aile modelinin daha geniş şekilde duyulmasını, farkındalığın artmasını, koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayımızın artırılmasını hedefliyoruz.

Bakanlık faaliyetlerimize katkı sunan ve yayının hazırlanmasında emeği geçen çalışma arkadaşlarımıza; işbirliği halinde çalıştığımız kurum temsilcilerine; koruyucu ailelerimize, gönüllülerimize ve tüm çocuklarımıza gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Derya YANIK

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı

Kısaltmalar

ASHB	:	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASPB	:	(Mülga) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
ÇES	:	Çocuk Evleri Sitesi
ÇHGM	:	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ÇHS	:	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇODEM	:	Çocuk Destek Merkezi
KA	:	Koruyucu Aile
RG	:	Resmi Gazete
SED	:	Sosyal ve Ekonomik Destek
SHÇEK	:	Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
YBS	:	Yönetim Bilgi Sistemi

Özet

Bu çalışmada çocuk koruma alanındaki aile odaklı hizmet modelleri arasında yer alan koruyucu aile uygulamasının Türkiye'deki mevcut durumu incelenmiştir. Çalışmada öncelikle çocuk koruma sistemlerine ve politikalarına ilişkin Dünya genelindeki son dönem gelişmeleri de içeren genel bir çerçeve sunulmuştur. Ardından güncel veriler ve uygulama örnekleri ile beraber Türkiye'deki koruyucu aile hizmeti ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda, koruyucu aile hizmetinin tarihsel ve hukuki arka planı, hizmetin önemi, hizmet sunumu ve süreç planlaması, hizmet sunumunu etkileyen kültürel etmenler, hizmetin kapsayıcılığı, hizmet kapsamında sağlanan destekler ve paydaşlarla iş birliği gibi konular üzerinde durulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise hizmete yönelik çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk koruma, aile odaklı hizmetler, koruyucu aile

Abstract

In this study, the current situation of foster care practice in Turkey, which is among the family-based services, is reviewed. In the study, initially a general overview about child protection systems and policies was presented together with recent global developments. Subsequently, the foster care service in Turkey was analysed in detail with current data and practice examples. In this context, the study focused on issues such as historical and legal background, the importance of service, service delivery and process planning, cultural factors that effect the service, supports provided within the service and cooperation between partners. In the last section some recommendations are made about the service.

Keywords: Child Protection, Family-Based Services, Foster Care

Giriş

Çocuk koruma sistemleri, temel olarak çocukların sağlıklı gelişimlerinin ve iyi olma hallerinin korunmasını, haklarının güvence altına alınmasını ve ilerletilmesini sağlama amaçlı tüm yapısal süreçler ve mekanizmalardır.

Tarihsel olarak çocuk koruma sistemlerinin ortaya çıkışı ve gelişimi manevi, dini, sosyal, ekonomik ve düşünsel yönleri bulunan pek çok etmeni barındırmaktadır. Bu süreçte, bilhassa çocuk gelişimine ilişkin psikolojik, sosyolojik, tıbbi ve eğitim ile ilgili kuramların etkilerinden söz etmek mümkündür. Çocuk koruma düşüncesinin kökenleri ve gelenekleri ülkeden ülkeye değişen bazı özellikler taşımaktadır. Ülkeye özgü inanış ve değerler sistemi, insan ve toplum algısı, bilgi felsefesi ve politik yaklaşımlar ile bağlantılı yönleri bulunmaktadır. Bundan dolayı her ülkenin çocuk koruma yasalarının ve sisteminin birbirinden ayrılan yanları vardır (Hämäläinen, 2016, 735-738).

Günümüzde birçok ülkede benimsenmiş olan çocuk koruma politikalarına ağırlıklı olarak yirminci yüzyıldaki sanayileşme, kentleşme ve modernleşme gibi gelişmelerin yön verdiği görülmektedir. Çocuk koruma alanına yönelik devlet denetiminin ve gözetiminin artmasıyla beraber zaman içerisinde konuyla ilgili hukuki düzenlemeler yapılmaya başlanmış, kurum ve kuruluşlar oluşturulmuş ve çeşitli uzmanlık sahaları gelişmiştir (Bergman, 2016, s. 176). Bu süreçte çocuk konusu ayrıca uluslararası platformda ve küresel ölçekte yapılan çalışmalar ile daha fazla görünür olmuştur. Zaman içerisinde çocuk koruma alanı ülkelerin sosyal hizmetler ile ilgili kamu politikalarının ana bileşenlerinden birisi haline gelmiştir.

Çocuk koruma alanında uygulama bulan yakın dönem politikalarda iki yaklaşım öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki daha ziyade seçici nitelikteki destekler üzerine inşa edilen ve risk durumunda çocuk için koruma sağlanmasına dayanan uygulamalardır. Diğeri ise ailenin güçlendirilmesi ve desteklenmesine yönelik hizmetler yoluyla çocuğun korunmasını hedefleyen yaklaşımlardır (Spratt vd. 2012, s. 78-79). Tarihsel olarak bakıldığında Anglo-Amerikan ülkelerinin daha çok çocuk koruma yönelimine sahip oldukları görülürken, Kıta Avrupası ve İskandinav ülkelerinin aileye yönelik hizmetler yaklaşımına yakın durduğu gözlenmektedir (Gilbert, Parton ve Skivenes, 2011, s. 114).

Bununla birlikte, çocukların aile yanında desteklenmesini önceleyen politikaların, ilk grup içerisinde yer alan ülkeleri de kapsayacak biçimde dünya genelinde yaygınlık kazandığını söylemek mümkündür. Ülkemiz mevcut çocuk koruma politikaları küresel ölçekte kabul gören aile odaklı güncel yaklaşımlar ile örtüşmektedir. Geçmişten itibaren toplumsal yapı içerisinde aile olgusuna atfedilen önem ve Anayasa'da toplumun temeli olarak ifade edilen ailenin huzur ve refahı ile çocukların korunmasına yapılan vurgu ülkemiz çocuk koruma politikalarının aile odağında biçimlendirilmesinin zemininde yer alan önemli faktörlerdendir. (Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, Madde 41).

Günümüz çocuk koruma politikalarında aile odaklı bakış açısı ile birlikte altı çizilebilecek ve aile odaklı hizmetlerin hayata geçirilmesinde de etkileri olan çeşitli ilke ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlar arasında;

- Önleyici yaklaşım,
- Çocuğun süreçlerin odağına yerleştirilmesi ve çocuğun katılımı ilkesi,
- Çocuğun gelişimi ve iyi olma halinin bütüncül olarak ele alınması,
- Kurumlar arası iş birliği, olguları öne çıkmaktadır.

Bu çalışmada belirtilen güncel ilke ve yaklaşımlar ile bağlantılı olarak aile odaklı hizmet modelleri arasında yer alan koruyucu aile uygulamasının ülkemizdeki tarihsel gelişim süreci ve mevcut durumu ele alınmaktadır.

Aile Yanında Destek Hizmetleri

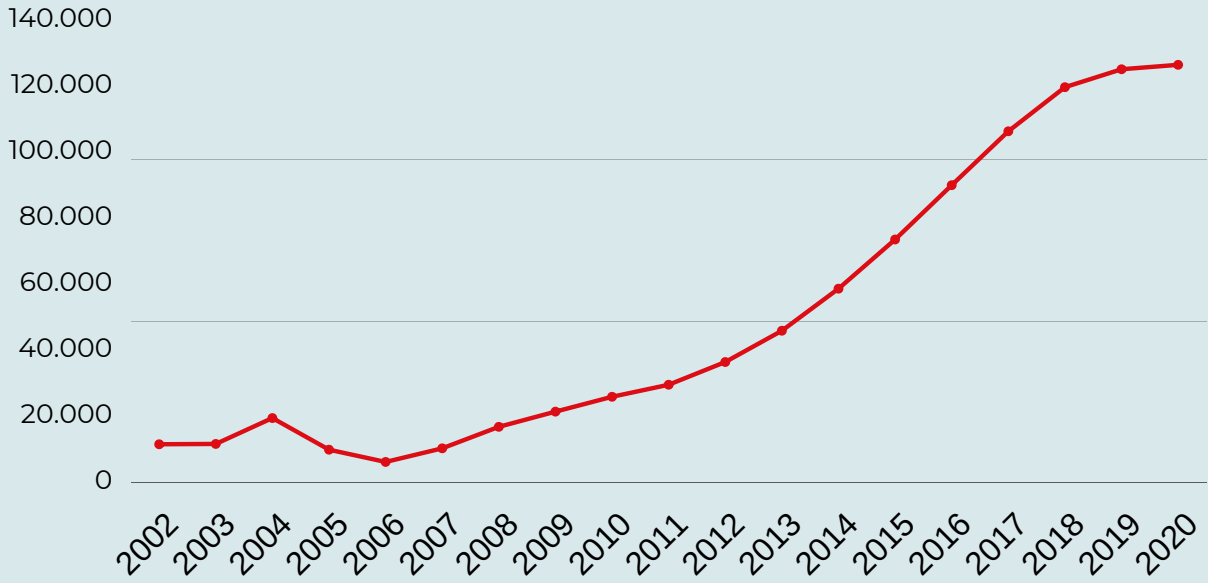
Çocuk koruma alanı açısından aile yanında destek kavramının politikalara yansıyan temel olarak iki boyut bulunmaktadır. Bunlardan ilki çocukların biyolojik aileleri yanında kalmalarını sağlamayı amaçlayan önleyici nitelikteki politikalar ve hizmetlerdir. Diğer bir boyut da çocukların korunma altına alınması gereken durumların varlığı halinde uygulanan politikalar ve hizmetlerdir.

Birinci boyutu ele aldığımızda, çocuğun sağlıklı gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek risk etmenlerinin erken dönemde tespit edilmesi ve aileyi güçlendirecek çeşitli destekler yoluyla çocuğun kendi aile ortamındaki yaşamını sürdürmesi söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla çocukların devlet tarafından koruma altına alınmasına, ilkesel olarak çocuğun kendi aile ortamında güvenli bir şekilde desteklenemeyeceğinin anlaşılması durumunda başvurulmaktadır (Esposito vd. 2013, s. 2031).

Ülkemiz bağlamında ele aldığımızda, çocukların öncelikle aile yanında desteklenmesi yaklaşımı çocuk alanındaki hizmet ve politikaların temelini oluşturmaktadır. Çocukların bakımı ve gelişimi konusunda sunulan sosyal ve ekonomik yönleri bulunan uygulamalar yoluyla çocuğun öncelikle ailesi ortamında tutulmasına çalışılmaktadır. Bu süreçte çocuğu odağına alan bir yaklaşımla ve rehberlikle birlikte ailedeki hayat standartlarının yükseltilmesi amaçlanmaktadır (Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, Madde 1-5). Dolayısıyla bu hizmetler sadece maddi bir destek sağlama anlayışı içerisinde yürütülmemektedir. Ailelere çocukların ekonomik sorunlarını çözmek için maddi destek vermenin yanı sıra, okul dışı zamanlarını kaliteli ve verimli kullanabilmeleri gibi sosyal yönlü olanaklar da sunulmaktadır.

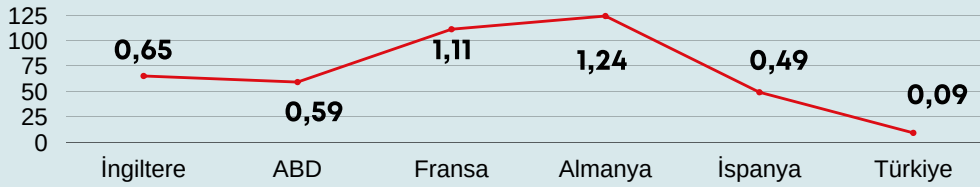
Çocukların önleyici mekanizmalar yoluyla ailesi yanında desteklenmesini sağlayan uygulamaların temel göstergelerini, ülkemizdeki biyolojik aile ortamında sosyal ve ekonomik destek sağlanan çocuk sayılarında (Grafik 1) ve farklı ülkelerde korunma altındaki çocukların çocuk nüfusuna göre oranlarında (Grafik 2) görmek mümkündür.

Grafik 1. Türkiye'de Yıllara Göre Sosyal ve Ekonomik Destek Sağlanan Çocuk Sayısı*

Sosyal ve ekonomik destekler çocukların aileleri yanında bakım ve gelişimini sağlamaktadır.

Grafik 2. Korunma Altındaki Çocuk Oranı (%)**

- ASHB, 2021, www.aile.gov.tr/chgm/istatistikler/

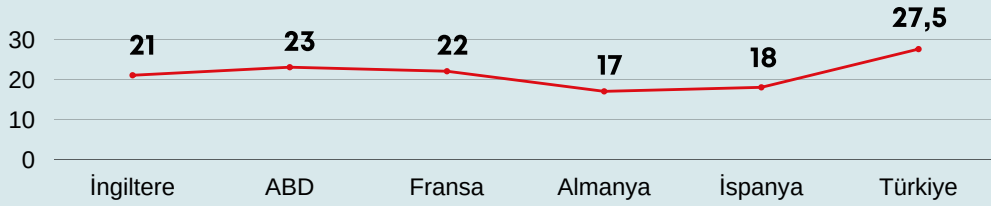
** United States. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau, www.acf.hhs.gov/cb
 Children Looked After in England, Year Ending 31 March 2019 www.nationalarchives.gov.uk/
 Boletín de Datos Estadísticos de Medidas de Protección a la Infancia Boletín Número 21 Datos 2018, www.mscbs.gob.es
 L'aide et l'action sociales en France Perte D'autonomie, Handicap, Protection de L'enfance et Insertion www.drees.solidarites-sante.gouv.fr
 Statistisches Bundesamt Deutschland www.destatis.de/DE/Home/_inhalt.html

İngiltere, ABD, Fransa, Almanya ve İspanya ülkeleri ile karşılaştırıldığında çocuk nüfus oranı ülkemizde daha fazladır (Grafik 3; Tablo 1). Ülkelere göre korunma altındaki çocuk sayıları ve ülke nüfusuna oranları incelendiğinde ise ülkemizdeki oranın diğer ülkelere göre daha düşük olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 1. Ülkelerin Çocuk Nüfus Verileri*

Ülkemizde çocuk nüfus oranı yüksek olmakla birlikte, korunma altındaki çocuk sayısının nüfusa oranı düşüktür.	Ülke	Nüfus	Çocuk Nüfusu	Çocuk Nüfus Oranı (%)
	İngiltere	56.286.961	12.023.568	21
	ABD	325.719.178	73.648.683	23
	Fransa	66.524.339	14.548.000	22
	Almanya	83.176.711	13.876.131	17
	İspanya	47.329.981	8.323.927	18
	Türkiye	83.154.997	22.876.798	27,5

Grafik 3. Ülkelerin Çocuk Nüfus Oranı (%)*

Tablo 2. Ülkelere Göre Korunma Altındaki Çocuk Sayıları ve Oranları*

Ülke	Korunma Altındaki Çocuk Sayısı	Korunma Altındaki Çocuk Oranı (%)
İngiltere	78.150	0,65
ABD	437.283	0,59
Fransa	161.508	1,11
Almanya	171.475	1,24
İspanya	40.828	0,49
Türkiye	21.126	0,09

* United Kingdom-Office For National Statistics www.ons.gov.uk/
 United States Census Bureau <https://data.census.gov/>
 Institut national de la statistique et des études économiques www.insee.fr/
 Instituto Nacional de Estadística www.ine.es
 Statistisches Bundesamt Deutschland www-genesis.destatis.de/

Koruyucu Aile Hizmeti

Aile yanında destek olgusunun işlerlik kazandığı diğer bir boyut çocukların korunma altına alınması gereken durumların varlığı halinde uygulanan politikalardır.

Tarihsel olarak bakıldığında, koruyucu ailelik ve evlat edinme benzeri yöntemlerin hemen hemen her toplumda işlev görmüş mekanizmalar oldukları görülmektedir. Çalışmalar, bu yöntemlerin birçok eski toplumda dahi önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir. Örneğin Çin, Yunan ve Roma uygarlıkları ile diğer eski medeniyetlerde yazılı kanunlar ve anlaşmalar yoluyla bu tür uygulamalara belirli bir statü kazandırılmaya çalışıldığı, bu yöntemlerin politik, ekonomik, sosyal, dini ve psikolojik açılardan çeşitli amaçlarının olduğu ileri sürülmektedir. Koruyucu aile benzeri uygulamalar kendine özgü yönleriyle Orta Çağ Avrupası, Avrasya, Hindistan, Doğu Hristiyanlığı ve İslam coğrafyasında da hayat bulmuştur.

Afrika toplumlarında da akraba, arkadaş veya komşular tarafından çocuğa bakım sağlama yerleşik bir gelenektir. Afrika toplumlarında aile kavramı tüm bir köyü veya topluluğu kapsayacak bir anlama sahip olabilmekte, çocuk bu bağlamda geniş aileye veya topluluğa ait görülebilmektedir. Yine Okyanusya toplumlarında yalnızca kriz dönemlerinin çözümünde değil, kültürün temel bir ögesi olarak, Kuzey Amerika ve Güney Amerika halklarında ise karşılıklı yardım ve dayanışma bağları gibi pek çok nedenden dolayı koruyucu ailelik benzeri uygulamalar var olagelmıştır (Owusu-Bempah, 2010, s. 1-29).

Bugünkü anlamıyla koruyucu aile uygulaması, sosyal ve kültürel olguların etkisiyle değişim geçiren aile ve çocuk kavramları ile eş zamanlı olarak ortaya çıkan çocuk koruma ve refah alanındaki gelişmelerin bir parçası olarak kurumsal bir yapıya dönüşmüştür. Her ne kadar ülke uygulamalarında farklılıklar olsa da söz konusu kurumsallaşmış anlamıyla koruyucu aile uygulamasına yönelik birbirine yakın kavramsallaştırma ve tanımlamalar oluşmuş durumdadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye göre geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahiptir (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989, Madde 20).

Koruyucu aile hizmeti bir yandan söz konusu koruma hakkının güvence altına alınması diğer yandan çocukların bir aile ortamında bakımının sürdürülmesi açısından kritik bir işleve sahiptir. Başka bir ifadeyle, koruyucu aile hizmeti yoluyla çocuğun bir aile içerisinde bulunma ve gelişme hakları güvence altına alınmakta ve üstün yararı korunmaktadır.

Koruyucu aile hizmetinin karakteristik özelliklerine bakmadan önce kuşkusuz bu hizmetin tanımını bilmek oldukça önemlidir. Koruyucu aile uygulaması çeşitli nedenlerle biyolojik aileleri yanında hayatlarına devam edemeyen çocukların koruma ve bakımının kısa veya uzun süreliğine bir aile ortamında gerçekleştirilmesini amaçlayan, devlet denetimi ve gözetiminde yürütülen bir uygulamadır.

Ülke uygulamaları ve pek çok araştırma koruyucu aile hizmetinin çocukların bakımı ve gelişimine sunduğu çok yönlü katkıları ortaya koymaktadır. Toplumsal gelişme, ekonomik kalkınma ve refah politikaları alanındaki gelişmeler aile kurumunun dönüşümünü ve değişimini de beraberinde getiren önemli etmenlerdir. Aile kurumunun değişiminden ve gelişiminden kaçınılmaz bir şekilde etkilenen kesim ise kuşkusuz çocuklar ve gençlerdir (Taşçı, 2010, s. 179).

Aile, çocukların diğer bireylerle özdeşim kurduğu ilk toplumsal gruptur. Aile çocuklara doğru rol model olma, bakım ve koruma hizmeti sunma gibi fonksiyonları yerine getirerek; çocuğun sevilme, saygı görme, toplumda kabul görme ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarının karşılandığı ortamdır (Yazıcı, 2014, s.250; Erkan, 1994, s.1).

Çocukların fiziksel, duygusal ve ruhsal gelişimlerini tamamlayabilmeleri ancak sıcak, sevgi ve saygı dolu bir aile ortamı ile mümkündür. Çocuklar, maruz kaldıkları ihmal ve istismara bağlı olarak gelişen çeşitli biyolojik ve psikolojik rahatsızlıkları ancak onları koşulsuz bir sevgi ile seven, kucaklayan, değer veren ve destek olan ailelerin destekleriyle aşabilmektedirler (Miller, 2013, s. 134).

Bu nedenle risk altındaki çocuğun biyolojik aile tarafından sağlanamayan toplumsal rollerin, normların, sevginin ve ilginin koruyucu aileden sağlanması gerektiği dünya genelinde yüksek oranda kabul gören bir yaklaşımdır (Socialstyrelsen, 2019, s. 1-4). Bu bağlamda koruyucu aile bakım modelinin önemli hale gelmesinde rol oynayan faydaları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

Koruyucu Aile:

- Çocuğun biyolojik ailesi ve sosyal çevresinden uzaklaştırılmadan yetiştirilmesini sağlamaktadır.
- Biyolojik ailelerin kriz dönemlerinde, çocuklarına sıcak bir aile huzuru sunarak onlara yardımcı olmaktadır.
- Çocuğu kuruluş bakımının dezavantajlarından korumaktadır.
- Çocuğun özbenliğinin ve özsaygısının gelişmesini sağlamaktadır.
- Çocuğun sosyalizasyon sürecinde güven duygusunu geliştirmektedir.
- Çocuğun diğer bireylerle sağlıklı bağ kurmasına yardımcı olmaktadır.
- Çocuğun toplumla entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır.
- Çocuğun aile kurumunun sembollerini, rollerini ve ritüellerini gözlemleyerek yetişmesini sağlamaktadır.
- Çocuğun toplumsal normları aile kurumu içerisinde tanımasına yardımcı olmaktadır.
- Çocuğun kontrol ve takip süreçleriyle, bağımlılık, suçta sürüklenme, yanlış arkadaş seçimi ve çetelere karışma vb. pek çok risk faktöründen korumaktadır.
- Çocuğun terk edilmişlik veya yalnızlık duygusuna kapılmasını önlemektedir.
- Çocuğun psikolojik, biyolojik ve sosyolojik gelişimini sağlıklı tamamlamasına yardımcı olmaktadır.

Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmeti

Tarihsel ve Hukuki Arka Plan

Kültürümüz içerisinde çocukların korunması ve bakımına yönelik geleneksel uygulamalar genellikle aile, akraba ve çeşitli vakıflar aracılığı ile yerine getirilmiştir. Türklerde ve İslam kültüründe koruyucu aile niteliğindeki uygulamalar büyük oranda yakın akrabalar tarafından ve daha ziyade dini ve ailevi hassasiyetlerle gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde bu kapsamdaki uygulamalar benzer bir şekilde dini, ahlaki ve ailevi bir sorumluluk çerçevesinde ele alınmıştır. Ailenin diğer üyeleri ya da yakın akrabalar tarafından bir nevi gönüllü koruyucu ailelik niteliğinde bir yaklaşımla çocuklara bakmak, geleneksel anlamda geniş ailenin sorumluluğu içinde değerlendirilmiştir. Bir diğer yöntem ise çocuğu yetiştirdiği ve yaşamını sürdürdüğü ortam içerisinde, bir başka ifadeyle mahalle içerisindeki kimseler tarafından bakımının sağlanması olmuştur. Burada ayrıca vakıfların da özellikle destek anlamında rol oynadığı anlaşılmaktadır (Ünal, 2015, s.885-890).

Devletin rol ve sorumluluğunun arttığı günümüzdeki düzenli ve sistemli koruyucu aile hizmetleri ise yaklaşık yüz yıllık bir geçmişe sahiptir. Türkiye koruyucu aile kavramı ile ilk kez 17.02.1926 tarih ve 743 sayılı Türk Medeni Kanununda ve 24.04.1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununda yer almasıyla tanışmıştır. Bu kanunlarla beraber ailesi yanında bakılmayan çocukların, tedbiren başka bir aileye verilmesi öngörülmüştür (Özbesler, 2014, s.85-86).

Koruyucu aile hizmeti 1949 yılında 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun ile çocuklar için bir koruma tedbiri olarak uygulanmaya başlamıştır (Özbesler, 2009, s. 87). 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunu yürürlükten kaldıran ve bir kurum olarak sosyal hizmetlere düzenleme getirerek 1983’te yürürlüğe giren 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile birlikte, koruyucu aile hizmeti, korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik alternatif bir bakım modeli olarak kabul edilmiştir (Yazıcı, 2014, s. 252).

24.05.1983 tarihinde yayınlanan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 23 üncü maddesinde “... koruyucu ailelerin seçimine, çocukla ilgili sorumluluklarına, kurumla olan ilişkilerine, hizmetin işleyişine ilişkin esaslar bir yönetmelikle düzenlenir” ibaresi yer almıştır. Buradan hareketle, ülkemizdeki ilk Koruyucu Aile Yönetmeliği, 01.10.1984 tarihli ve 18532 sayılı Resmi Gazete (RG)’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Gelişmeler sonucunda yönetmeliğin eksikliklerini tamamlamak amacıyla 14.10.1993 tarihli ve 21728 sayılı RG’de yayımlanan ikinci Koruyucu Aile Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (Baysal, 2017, s. 17).

Günümüzde koruyucu aile ile ilgili güncel mevzuata bakıldığında hizmetin temel yasal metinleri 28497 Sayılı RG’de yayınlanan 14.12.2012 tarihli “Koruyucu Aile Yönetmeliği” ile 2015/06 sayılı “Koruyucu Aile Hizmetine İlişkin İşlemler” konulu Genelge ve 2015/07 sayılı “Koruyucu Aile Ödeme İşlemleri” konulu Genelgedir.

İlgili yasal metinler, Türkiye’de koruyucu hizmetinin çocuk koruma ve sosyal hizmetler ile ilgili üst kanunlar yanında hizmete özel bir mevzuat ile yürütülmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda, çocuğun iyi olma halini, bakımını ve korunmasını sağlamaya yönelik uygun yasal önlemler alınmasını öngören uluslararası düzenlemeler ile örtüşmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 3).

Bu hukuki temeller koruyucu aile hizmetinin aile odaklı bir diğer hizmet modeli olan evlat edinme hizmetinden yasal anlamda net bir şekilde ayrılmasını da sağlamaktadır. Evlat edinme; bir çocukla, durumu evlat edinmeye uygun olan aile veya kişi arasında hukuki bağlar sağlanarak çocuk ebeveyn ilişkisinin kurulmasıdır. Hizmetin yasal dayanaklarını, 2828 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinin (b) bendi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, 5049 sayılı Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun (Lahey Sözleşmesi), 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu ve söz konusu kanunun 305 inci ve 320 nci maddeleri kapsamında düzenlenen Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük oluşturmaktadır. Ülke genelindeki evlat edinme işlemlerinde yetkili kurum Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıdır. Ayrıca Bakanlık ülkelerarası evlat edinme ile ilgili olarak Lahey Sözleşmesi kapsamında yetkilendirilmiş Merkezi Makam olarak görev yapmaktadır.

Mevcut Durum ve Temel Göstergeler

Hizmetin Sistem İçerisindeki Yeri

Türkiye'de çocuk koruma sisteminde son yirmi yıl içerisinde oldukça köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Geçmiş yıllarda korunmaya ve bakıma ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetlerde, kuruluş bakımı öncelikli iken, son yıllarda kuruluş bakımında bulunan çocukların öncelikle ailesi yanına bakımlarının sağlanmaya çalışılması, bunun mümkün olmaması halinde öncelikli hedef olarak çocukların koruyucu ailelerin yanında yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Dünya genelinde benimsendiği gibi, Türkiye'de de koruyucu aile hizmet modeliyle benimsenen temel hedef çocuğun kuruluş bakımıyla hiç tanışmadan koruyucu aile yanında psiko-sosyal gelişimini tamamlamasını sağlamaktır (ASPB, 2016, s. 83).

Korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik güncel politikalar koruyucu aile hizmetinin politika yapım ve uygulama süreçlerinde merkezi bir konuma geldiğini göstermektedir. Üst politika belgelerine bakıldığında aile odaklı hizmetler ve koruyucu aile uygulamasına doğrudan atıfların yer aldığı görülmektedir.

On Birinci Kalkınma Planı içerisinde koruma altındaki çocukların aile odaklı hizmetlerden faydalanması gerektiği vurgulanmakta, koruyucu aile hizmet modelinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yer verilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) , s.143).

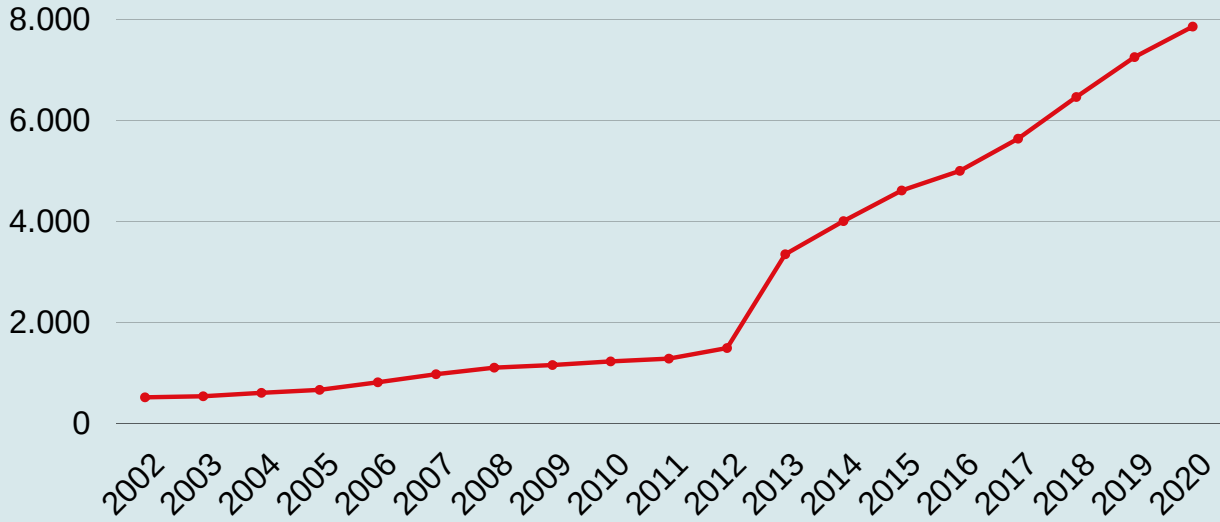
Benzer şekilde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı içerisinde aile odaklı bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması hedefi altında yer alan üç temel performans göstergesinden birisi koruyucu aile hizmeti modelinden yararlandırılan çocuklar ile ilgilidir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı, s.125).

Diğer yandan, alandaki uygulamaların da söz konusu politikayı destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Örneğin, 25-26 Şubat 2020 tarihlerinde çocuk koruma sistemi ile ilgili olarak yapılan çalıştay "Koruyucu Aile Temelli Çocuk Koruma Sistemi" adını taşımaktadır. Çalıştay raporunda koruyucu aile hizmetinin çocuk koruma sistemi içerisinde merkezi bir konuma geldiği ifade edilmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020, s.III).

Türkiye’de özellikle son yıllarda koruyucu aile hizmetinin tanınmaya ve yaygınlaşmaya başlamasıyla beraber, koruyucu aile yanında korunma ve bakım hizmeti alan çocuk sayısında önemli bir artış görülmektedir (Grafik 4; Grafik 5). Tanıtım ve yaygınlaştırma kapsamında geniş çaplı projeler yanında il düzeyindeki çalışmaların da etkileri olmaktadır. Böylece ülke geneline yayılan bütüncül bir planlama ve uygulama kendini göstermektedir. Örneğin, 2012 yılında başlayan “Gönül Elçileri” projesinin bir ayağı koruyucu aile hizmeti olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, gönüllülerin teşvik edilmesi, toplumda bilinç ve duyarlılığın artırılması amaçlarıyla ülke genelinde kapsamlı çalışmalar yapıldığı, projenin koruyucu aile hizmetinin tanıtımı ve yaygınlaştırılmasına katkıları olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmaların her yıl kuruluş bakımında yetişmekte olan çocuk sayısı ve koruyucu aile yanında kalan çocuk sayısı arasındaki farkın önemli bir hızla kapanmasına etkileri olmaktadır (Grafik 6; Grafik 7). Çocuk koruma alanına ilişkin bu istatistikler aile odaklı politikalar ile uygulamaların etkililiği ve verimliliğine ilişkin bir bakış açısı sunmaktadır.

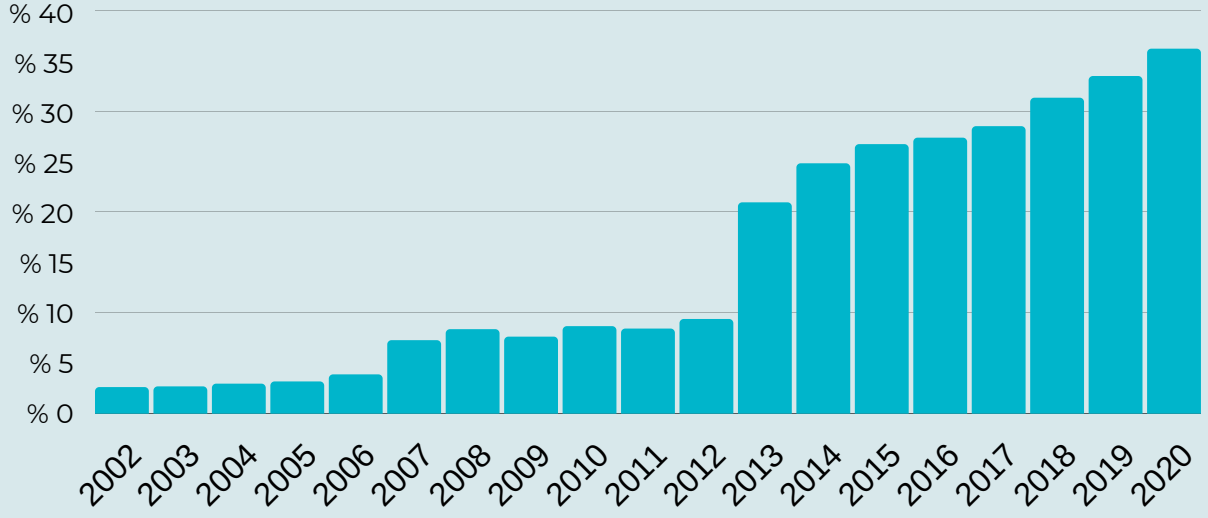
Grafik 4. Yıllara Göre Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocuk Sayısı*

Çocuk koruma sistemi içerisinde aile odaklı hizmetlere verilen önem neticesinde koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısının arttığı görülmektedir.

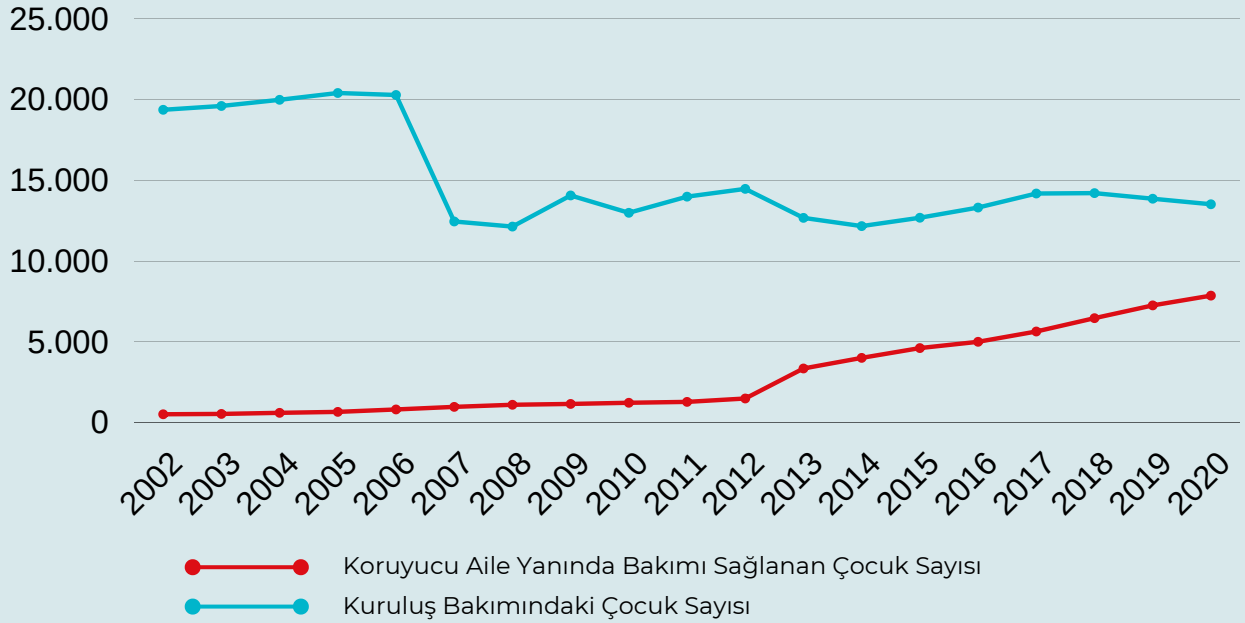
* ASHB, 2021, www.aile.gov.tr/chgm/istatistikler/

Grafik 5. Koruyucu Aile Yanındaki Çocuk Sayısının Koruma Altındaki Çocuk Sayısı İçerisindeki Oranı*

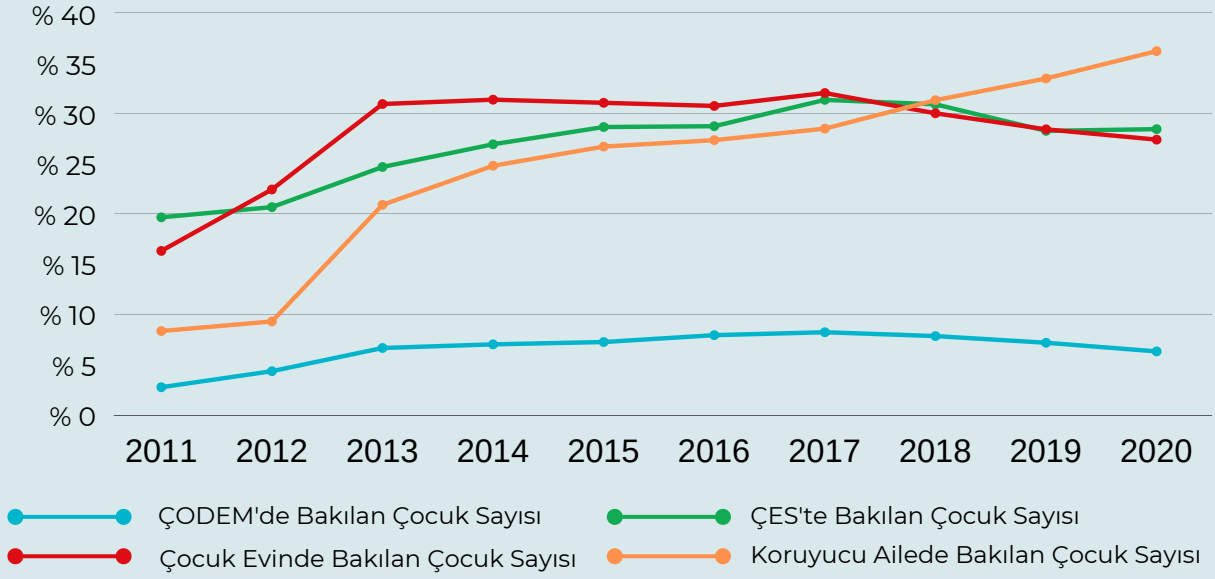
Korunma altındaki çocuk sayısının içerisinde koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısının dağılımının yıllar itibarıyla artış trendi içerisinde olduğu görülmektedir.

Grafik 6. Kuruluş Bakımı-Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocuk Sayısı**

* ASHB, 2021, Koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısının toplam korunma altındaki çocuk sayısına bölünerek 100 ile çarpılması sonucunda hesaplanmıştır. www.aile.gov.tr/chgm/istatistikler/

** ASHB, 2021, www.aile.gov.tr/chgm/istatistikler/

Grafik 7. Hizmet Modeline Göre Korunma Altındaki Çocuk Oranları*

Grafik 6' da koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısının kuruluş bakımında bulunan çocuk sayısına yaklaştığı görülmektedir. Kuruluş bakım modellerine göre ayrı bir inceleme Grafik 7'de görülmektedir. 2018 yılından itibaren koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısının çocuk evlerinde, çocuk evleri sitesinde ve çocuk destek merkezlerinde bakımı sağlanan çocuk sayısından fazla olduğu görülmektedir.

* ASHB, 2021, ÇODEM, ÇES, Çocuk Evleri ve Koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısının toplam korunma altındaki çocuk sayısına bölünerek 100 ile çarpılması sonucunda hesaplanmıştır. www.aile.gov.tr/chgm/istatistikler/

Hizmet Sunumu ve Süreç Planlanması

Çocuk koruma alanındaki politikaların hayata geçirilmesinde hizmet sunumuna yönelik planlamalar ve uygulama süreçlerinin etkili bir şekilde yapılandırılması önem taşımaktadır. Türkiye'de merkezi yönetimin, hizmetin kontrolü ve yönetimi üzerindeki kolaylaştırıcı etkisi ülke genelinde standartlaşmış uygulamaların hayata geçirilmesi açısından önemli bir artıdır. Türkiye koruyucu aile hizmet modelinin genel yapısına bakıldığında merkezde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmak üzere 81 İl Müdürlüğü bünyesinde kurulan Koruyucu Aile Birimleri tarafından bu hizmet koordine edilmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı, s. 29). Türkiye genelinde mevcut bu merkezi yapı çeşitli ülkelerde gözlemlenen koruyucu aile sisteminin dağınık görüntüsü, bölgeler arası uygulama farklılıkları ve koordine eksikliği gibi sorunların önüne geçen önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Koruyucu aile hizmeti çok yönlü mesleki çalışmaları ve süreçleri gerektirmektedir. Dinamik ve çok bileşenli yönleri bulunan bir hizmet olması nedeniyle, etkin hizmet sunumu açısından her şeyden önce uygulamanın sağlam ve sürdürülebilir bir sistem üzerine inşa edilmesi gerekmektedir. Uygulama ayrıca profesyonel ve etik tarafları bulunan pek çok unsuru içine almaktadır.

Literatür ve ülke uygulamalarına bakıldığında, günümüzde koruyucu aile hizmet süreçlerini şekillendiren ve genel olarak ülkelerde benzerlik gösteren temel aşama ve bileşenler bulunmaktadır. En temelde koruyucu aile hizmetinin tüm süreç boyunca süreklilik arz eden bir değerlendirme, izleme ve düzenli iletişim gerektiren mesleki çalışmaları içerdiği söylenebilir. Hizmetin başlangıç noktası koruyucu ailelere ulaşılmasıdır. Ardından koruyucu aile adaylarının başvurusu, koruyucu aile modeline göre yapılan değerlendirme, sosyal inceleme ve koruyucu aile statüsü kazanılmasına ilişkin onay sürecine geçilmektedir. Başvuranın koruyucu aile statüsü alması halinde, eşleştirme ve yerleştirme süreci gerçekleşmektedir. Bu belirli bir döneme yayılan yerleştirme öncesi uyum sürecini de içerisine almaktadır. Hizmet koruyucu aile yanına çocuk yerleştirilmesi ile bitmemekte, yerleştirme sonrası hizmetin sona erdiği süreye kadar destek ve değerlendirme çalışmalarını kapsayan izlemeler yapılmaktadır (Delgado ve Pinto, 2011, s. 1031-1033).

Türkiye'deki uygulama değerlendirildiğinde literatürde yer alan noktalar ile örtüşen bir süreç yapılandırması olduğu görülmektedir. Sürecin temel bileşenleri olan başvuru, sosyal inceleme, uygunluk değerlendirmesi, yerleştirme ve izleme dahil tüm aşamalar ülke genelinde kullanılan standart formlar ve belgeler yoluyla yürütülmektedir. Bu bağlamda tüm hizmet süreçleri ve uygulamalar ülke genelinde eşgüdüm içerisinde yürütülmektedir.

Uygulamada öne çıkan diğer bir bileşen, çoklu değerlendirme sistemidir. Koruyucu aile statüsünün verilmesi, çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi ve hizmetin sonlandırılması gibi hizmetin kritik kararları farklı disiplinlerden meslek elemanları ve yöneticilerden oluşan koruyucu aile komisyonları tarafından verilmektedir. Öte yandan çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesinin uygun görülmesi halinde, meslek elemanları tarafından ilk yıl her ay, ikinci yıldan itibaren 3 ayda bir gerçekleştirilen izlemelerde ev ve okul ziyaretlerini içeren izlemeler yapılmaktadır. Buna ek olarak kişi veya ailelerin her iki yılda bir başvuru aşamasında istenen belgeleri yenilemeleri sağlanmaktadır.

Böylelikle koruyucu aile hizmet sürecinin farklı yönlerini içine alacak şekilde kapsamlı takibi yapılmaktadır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde. 8,12,16).

Hizmet Sunumunu Besleyen Kültürel Temeller

Türkiye’de çocuğun kurum bakımına alınmadan önce akraba veya sosyal çevresi tarafından desteklenmesi, mümkün olduğunca kendi doğal yaşam ortamlarında korunması, bakımlarının kendi aileleri tarafından sağlanması ve yetişkinliğe başarılı bir giriş yapması hedeflenmektedir (Yazıcı, 2012, s. 503). Bu ilke çocuğun koruma altına alınması sonrasındaki politikalar ve uygulamalara da yansımaktadır. Bu bağlamda, çocukların biyolojik ailesi ve akrabaları ile arasındaki bağların korunması ve güçlendirilmesi koruyucu aile hizmetinin ana bileşenleri arasındadır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 16,17).

Literatür biyolojik aile ve çocuğun mesleki rehberlik ve danışmanlık yoluyla desteklenmesini koruyucu aile hizmet sürecinin önemli bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Aile yapılarının karmaşıklığı da göz önünde bulundurulduğunda bu çalışma; çocuk, biyolojik aile ve koruyucu aileyi içeren uygulamanın karmaşık ve emek isteyen bir alanıdır. Çocukların ve ailelerin yaşamlarında önemli yeri olan bu sürece dahil olanlar arasında iletişimi geliştirecek imkan ve kaynakların sağlanması gibi çalışmaları gerektirmektedir (Austerberry vd. 2013, s. 127).

Türkiye’de çocuk ile biyolojik aile arasındaki görüşmelere ilişkin planlamalar meslek elemanları tarafından yapılan değerlendirmeler ve çocuğun görüşü dikkate alınarak yapılmaktadır. Çocuğun biyolojik ailesinin izlenmesi sürecinde; ailenin yaşam koşulları ve ev ortamı, aile ilişkileri, çocuklarını ziyaret etme ve izinli alma durumları, ziyaret ve izin sonrası çocukta gözlemlenen davranışlar, ailenin çocuğuna bakma istekliliği ve bunun ne kadar gerçekçi olduğu gibi konularda aralıklarla gözlem ve görüşmeler yapılmaktadır. Biyolojik aile ile çocuğun birlikte yaşamalarını sağlayacak kısa ve uzun dönemde mesleki çalışmalar planlanmakta, şartların uygun bulunması durumunda çocuğun ailesi yanına dönüşü değerlendirilmektedir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde16).

Çocukların aile bağlarının korunmasına katkı sunan bir diğer etmen çocuğun öncelikle akrabaları ve yakın çevresinden kişilerin yanında koruyucu aile hizmetinden yararlandırılmasını hedefleyen bakış açısıdır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 8). Türkiye’de kendi biyolojik ailesi yanında bakımı sağlanamadığı için bir akrabası (amca, dayı, hala, teyze, ağabey, abla, büyükanne, büyükbaba vb.) yanında bakımları sağlanan ve korunan (geleneksel koruyucu aile) çok sayıda çocuk bulunmaktadır (Karataş, 2007, s. 18). Bu anlamda çocuk koruma alanında sorumluluğu devlet ile büyük oranda paylaşan güçlü bir geniş aile yapısının varlığı kendini göstermektedir. Günümüzde akraba ve yakın çevre yanında koruyucu aile hizmet modeli ile desteklenen çocuk oranı % 21’dir.

Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin öne çıkan diğer unsurlarından biri hizmetin gönüllülük bağlamı ve çocuklara destek sağlama odağını korumuş olmasıdır. Bir başka ifadeyle hizmet, çocukların yüksek yararı için aileler tarafından gönüllülük esası temelinde kabul edilen geleneksel değerlere bağlı bir hizmet modeli özelliğini sunmaya devam etmektedir (Gökkaya, 2014, s. 614). Bu nedenle Türkiye’de koruyucu aile uygulaması birçok ülkeye nazaran özünde ekonomik amaçların olmadığı bir modeldir. Pek çok ülkede bireyler koruyucu aile hizmetini evden çalışma, iş kolu veya masraflarını karşılama aracı olarak görebilmektedir (Jarrett ve Bellis, 2018, s. 2). Türkiye ayrıca bu hizmet modeli yoluyla kazanç sağlama amacı güden özel şirketlerin bulunduğu ülkelerden (Jarrett, Tim ve Bellis, Alexander, 2018, s.2; Narey, Martin ve Owers, Mark, 2018, s.13-14) ayrılmakta ve kendine özgü bir yapı sunmaktadır.

Koruyucu aile hizmetinden yararlandırılan çocuklar için hizmette sürekliliğin sağlanması en temel önceliktir. Zira çocukların güvenli, istikrarlı ve süreklilik arz eden bir aile ortamında olma hakkı vardır (Font vd. 2018, s. 717). Koruyucu aile yanındaki çocukların birincil bakım sağlayıcıları ile arasında bağ kurma konusunda deneyimledikleri zorluklar ve biyolojik ailelerinden ayrılmaları, bağlanma konusunda belirli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu bakımdan çocukların koruyucu aileleri ile sağlıklı bağlanma gerçekleştirmelerinin uzun dönemli psiko-sosyal gelişimleri açısından faydaları vardır (Miranda, Molla ve Tadros , 2019, s. 400-401). Ülkemizdeki kültürel temeller aynı zamanda koruyucu aile ve çocuklar arasında güçlü bağlar kurulmasını sağlayabilmekte, koruyucu aileler yanına yerleştirilen çocukların hizmet modelinin ve yaşam ortamının sıkça değişmesinin önüne geçebilmektedir.

Bu nedenle Türkiye koruyucu aile hizmet modelinde çocuklar oldukça uzun sürelerle aynı koruyucu aile yanında yetişmektedirler.

Dünya genelinde koruyucu aile yanında yetişen pek çok çocuk bakım süreci tamamlandıktan sonra tek başına hayatına devam etmek zorunda kalmaktadır. Bazı araştırmalarda bu durum "psikolojik evsizlik" olarak adlandırılarak kronik olarak bu grubun kırılganlığını oldukça net tanımlanmaktadır (Höjer ve Sjöblom, 2014, s. 72). Türkiye'de ise bu durum tam tersi bir süreçle ilerlemektedir. Koruyucu aile yanından ayrılma süreleri gelmiş birçok çocuk koruyucu aile yanından ayrılmadan bu hizmet modeliyle korunmaya devam etmektedir. 2020 yılı itibarıyla koruyucu aile yanında reşit olduktan sonra da aynı koruyucu aile yanında hayatına devam eden gençlerin oranı %76'dır.

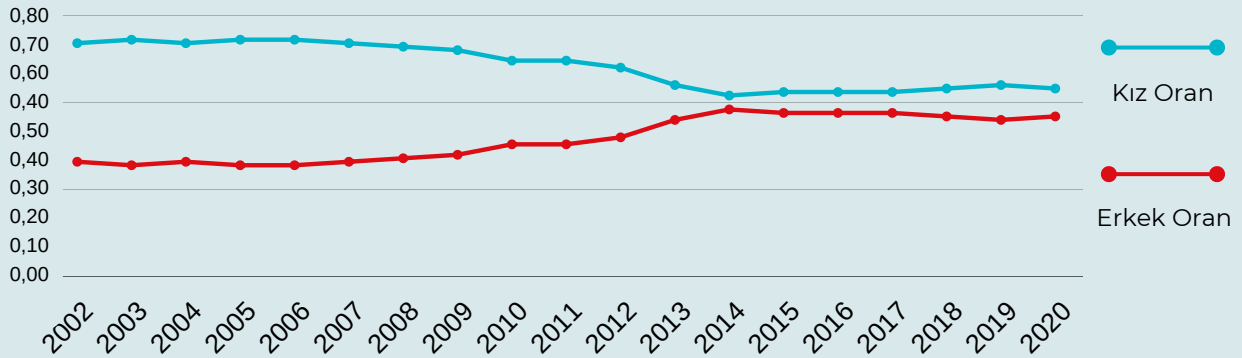
Hizmetin Kapsayıcılığı

Koruyucu aile uygulamasının etkinliği ve yaygınlığı açısından hizmetin kapsayıcı olması önem arz etmektedir. Hizmetten yararlanabilen çocuklar, koruyucu aile olabilecek kişiler ve uygulama modellerine yönelik belirlenen çerçeve hizmetin kapsayıcılığını gösteren en temel unsurlar olarak ele alınabilir.

Mevzuat ve uygulama korunma ihtiyacı olan tüm çocukların herhangi bir ayırım gözetilmeksizin koruyucu aile hizmetinden faydalanabileceğini göstermektedir. Ülkemizde korunma kararı genel olarak çocuk reşit olana kadar devam etmektedir. Ortaöğrenime devam eden çocukların 20 yaşına kadar, yükseköğrenime devam eden gençlerin 25 yaşına kadar korunma kararları uzatılabilmektedir. Korunma ihtiyacı olan bu grup içerisindeki tüm çocuklar koruyucu aile hizmetinden yararlanabilmektedir (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983, Madde 24-25). Bunun yanında, çocuğun görüşü ve yüksek yararı dikkate alınarak, hakkında bakım tedbir kararı alınmış refakatsiz çocuklar da koruyucu aile hizmetleri dâhil olmak üzere öncelikli olarak aile yanında bakım hizmetlerinden yararlandırılmaktadır (Refakatsiz Çocuk Yönergesi, 2015, Madde 5).

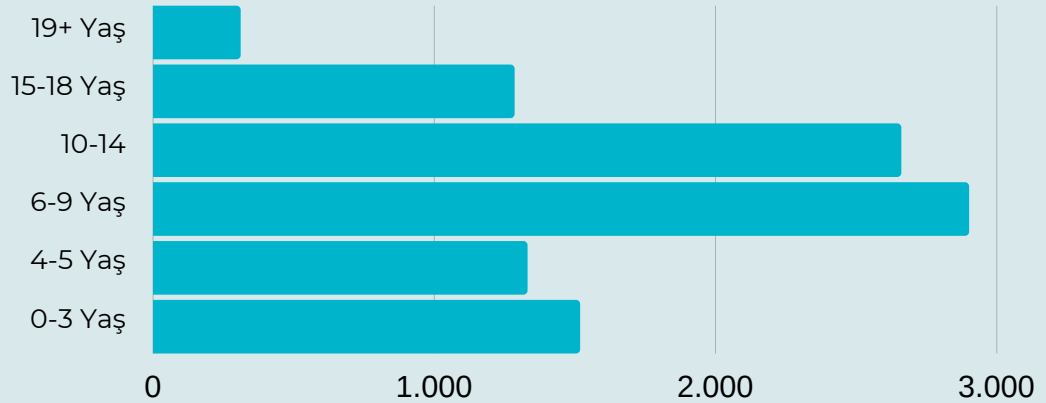
Koruyucu aile hizmetinden yararlandırılan çocukların yaş ve cinsiyete göre dağılımını gösteren grafikler aşağıda yer almaktadır (Grafik 8, 9).

Grafik 8. Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilen Çocukların Cinsiyete Göre Dağılımı*

Koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocukların cinsiyet dağılımları incelendiğinde 2014 yılından itibaren erkek ve kız çocukların dağılımının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Grafik 9. Koruyucu Aile Yanına Bulunan Çocukların Yaş Dağılımı*

2020 yılında koruyucu aile yanında bulunan çocukların %29'u 6-9 yaş aralığında olup %26,59'u 10-14 yaş aralığında, %15,17'i 0-3 yaş aralığında, %13,3'ü 4-5 yaş aralığında %12,84'ü 15-18 yaş aralığında ve %3,10'u 19 yaş ve üzerindedir. Koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocukların ortalama yaşının 9 olduğu tespit edilmiştir.

* ASHB, 2021, Koruyucu aile web sitesi yönetici paneli ile erişilen modül üzerinden elde edilen kurumsal veri. www.aile.gov.tr/koruyucuaille

Koruyucu aile olma şartlarına baktığımızda 25-65 yaş aralığı arasında olan, en az ilkokul mezunu ve düzenli gelire sahip evli veya bekar tüm vatandaşların başvuru yapabildiği görülmektedir. Çocuğun akrabası ve yakın çevresinden olan kişilerde belirtilen yaş ve eğitim kriterleri aranmamaktadır. Bu anlamda koruyucu aile olma koşullarının hizmetin gereklilikleri ve yaygınlık kazanması açısından dengeli ve geniş bir yelpaze sunduğunu söylemek mümkündür.

Hizmetin kapsayıcılığını etkileyen bir diğer etmen uygulama içerisinde yer alan modellerdir. Korunma altına alınan çocukların çok çeşitli ve farklı ihtiyaçları bulunmaktadır. Bundan dolayı, tek bir koruyucu aile modelinin tüm çocuklar için ve tüm açılardan tamamen uygun olması mümkün değildir. Bu bakımdan her bir çocuğun ihtiyacının mevcut bağlamında değerlendirilmesi ve çocukların kendine has gereksinimlerinin karşılanması için farklı koruyucu aile modellerinin oluşturulması gereklidir (Family for Every Child, 2015).

Türkiye’de uygulanan dört adet koruyucu aile modeli bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan ‘Geçici Koruyucu Aile Modeli’ acil koruma gereken çocukların biyolojik aile yanına döndürülmesi veya haklarında uzun süreli hizmet planı oluşturulması sürecinde en fazla bir ay boyunca yararlandıkları uygulamadır.

Diğer bir model olan ‘Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli’ koruyucu aile hizmeti kapsamında öncelikle tercih edilen, çocuğun kan bağı bulunan akrabaları ya da iletişim içinde olduğu veya tanıdığı kişi ve ailelerin sağladığı bakımı ifade etmektedir.

‘Süreli Koruyucu Aile Modeli’ biyolojik ailesi yanına kısa sürede döndürülme imkânı bulunmayan çocuklara akraba ve tanıdıkları dışından kalan kişilerce sağlanan bakımdır.

‘Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli’ ise özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara sağlanan bakım modelidir. Geçici koruyucu aile ve uzmanlaşmış koruyucu aile modelleri diğer modellere göre ilave koruyucu aile eğitimleri alınmasını gerektiren daha profesyonel temelli bakım süreçlerine işaret etmektedir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012, Madde. 4).

Mevzuat içerisinde tanımlanmış olan bu modeller, önceden işaret edilen gönüllük esası yanında bilhassa özel gereksinim ihtiyacı bulunan çocuklara ve spesifik durumlara yönelik profesyonel bir bakım sağlanmasını öngören planlamaların olduğunu göstermektedir. Acil Durum Koruyucu Aile Modeli olarak adlandırılan uygulama modeli üzerinde sürdürülen güncel çalışmalar buna bir örnek teşkil etmektedir.

Hizmet Kapsamında Sağlanan Destekler

Koruyucu aile hizmeti; çocuklar, biyolojik aileler ve koruyucu aileleri içine alan çok aktörlü bir uygulama alanıdır. Çocuğun iyi olma hali ve gelişiminin sağlanması açısından uygulamanın bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması, bunun yanında, çocuk ve ailelere yönelik yeterli ve uygun desteğin sunulması gerekmektedir. Çalışmalar koruyucu aile hizmeti kapsamında istikrarlı ve besleyici bir bakım sağlanabilmesi açısından destek mekanizmalarının önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitimler ve destekler yerleştirme kalitesinin artırılması, yaşanılabilecek olan stres ve endişelerin azaltılmasında rol oynamaktadır (Octoman ve McLean, 2014, s. 150).

Ülkemizde koruyucu aile hizmetinden faydalanan çocuklara ve koruyucu ailelere yönelik sunulan desteklere ilişkin çeşitli örnekler aşağıda yer almaktadır.

‘Ekonomik Destekler’

Türkiye’de koruyucu aile hizmeti kapsamında yapılan ödemeler koruyucu ailelere ödenen bir ücret olmaktan ziyade çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmesi ile ilgili ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bir destek modelidir. Ödemeler çocuğun söz konusu ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla birçok farklı desteği içerisine almaktadır. Aylık bakım ödemesi olarak adlandırılan temel ödeme yanında çocukların eğitim giderlerinin karşılanması amacıyla yılda bir defa, giyim ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olarak ise yılda iki defa ilave ödemeler yapılmaktadır.

Bunun yanında, çocukların kurs ve servis ücretleri, sınav ve kayıt ücretleri ile eğitim ve öğretimlerine ilişkin her türlü araç gereç ve malzeme giderleri karşılanmaktadır. Koruyucu ailede bakılan çocukların sağlık harcamalarında 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri uygulanmakta ve çocuklar genel sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalandırılmaktadır. Bunun yanında görmeye, işitmeye yardımcı ya da dış tedavilerinde kullanılan tıbbi malzemeler, protez, ortez ve ortopedik malzemeler gibi tedavi ve malzeme giderleri karşılanmaktadır. Ayrıca kişisel ihtiyaçları için çocuklara harçlık ödemesi yapılmaktadır. Özel gereksinimi bulunan çocuklar için ayrı bir ödeme planı oluşturulmuştur. Buna göre bu grup içerisinde yer alan çocuklara yönelik aylık bakım ödemesi yüzde elli artırılarak yapılmaktadır. (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 4, 24, 26; Koruyucu Aile Ödeme İşlemleri Genelgesi, Madde 21).

‘Psiko-Sosyal Destekler’

Koruyucu aile yanındaki çocuklar ve koruyucu ailelere yönelik sunulan desteklerin genel ve spesifik destekler kapsamında ikiye ayrılması mümkündür. Genel destek mekanizmaları içerisinde yer alan temel uygulama her bir dosya için görevlendirilen vaka sorumluları tarafından sunulan desteklerdir. Bu kapsamda çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesinin ardından sürecin izlenmesi ve çocuk ile ailelerin karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulmaktadır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 16).

Spesifik destekler ise her bir koruyucu aile ve çocuk özelinde sunulan, ayrıca belirli özel durumlara ilişkin sağlanan destekleri içine almaktadır. Bu kapsamda yakın dönem uygulamalardan birisi 2019 yılında hayata geçirilen, ergenlik dönemindeki çocuklara sunulan psikolog desteği çalışmasıdır. Çocuğun yaşı, sağlığı ve geçmiş yaşantısı gibi değişkenler sunulacak desteğin niteliği ve kapsamını etkileyebilmektedir. Örneğin ergenlik dönemindeki çocuklar geçmişlerinden gelen ilişkileri yönetememe problemlerinden kaynaklanan, ergenlik dönemiyle ilgili gerginlikler ve geleceğe hazırlanma kaygısı gibi bir dizi kendine özgü güçlük ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bundan dolayı ergenlik dönemindeki çocukların ayrıca desteklere ihtiyaçları olabilmektedir (Geiger, Hayes ve Lietz , 2014, s.240).

Uygulamanın amacı ergenlik döneminin kendine özgü ve karmaşık yönleri göz önünde bulundurularak, çocukların bu dönemde karşılaşılabilecekleri olası risklerin oluşmadan önüne geçilmesi ve ortaya çıkan sorunların ise uygun yöntemler yoluyla çözüme kavuşturulabilmesidir. Uygulama kapsamında dosyadan sorumlu meslek elemanı ile eşgüdüm içerisinde oluşturulacak belirli bir plan doğrultusunda konuya özel görevlendirilen bir psikolog tarafından ergenlik dönemindeki çocuklarla birebir görüşmeler yapılması öngörülmüştür.

‘Eğitim Destekleri’

Koruyucu aile eğitimleri koruyucu ailelerinin hizmet kapsamındaki sorumluluklarını yerine getirmesinde yardımcı olacak bilgi ve becerilerin kazandırılması amacıyla tasarlanan eğitim ve öğretim süreçlerini ifade etmektedir. Literatür, eğitimler yoluyla becerilerini geliştiren koruyucu ailelerin süreç içerisinde yüz yüze kaldıkları sorunlar ile daha iyi bir şekilde baş edebildiklerini göstermektedir (Solomon, Niec ve Schoonover, 2017, s.11).

Koruyucu aile eğitimlerinin bakım sağlama tutum ve becerilerinin geliştirilmesi, çocuğun davranış problemlerinin azaltılması, koruyucu aileler ile hizmet sağlayıcılar arasındaki ilişkilerin ilerletilmesi ve koruyucu ailelerin süreçte daha az yıpranması gibi pek çok boyutu bulunmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde koruyucu aile eğitimlerini iki geniş kategori altında toplamak mümkündür. Bunlardan ilki, çocuğun gelişim ihtiyaçları ile çocuğun yönetim teknikleri hakkında bilgi sağlamasına dayalı olan beceri temelli eğitimlerdir. Diğer ise koruyucu ailelerin rol ve sorumluluklarını anlamasına yardımcı olunması ve koruyucu aile olma ile alakalı çok çeşitli konulardaki çabalarında desteklenmesi için sunulan bilgi ve desteklerdir (akt. Turner, Macdonald, ve Dennis, 2007, s.7). Koruyucu aile eğitimlerinin ebeveynlik becerileri ve çocuklar üzerindeki etkileri üzerine yapılan birçok araştırma, eğitimlere katılan ailelerin, katılmayan ailelere göre çocuklarla daha az davranış problemleri yaşadıklarını ortaya çıkarmaktadır (Şahin, 2019, s. 44).

Türkiye koruyucu aile sistemi koruyucu aileler için geliştirilmiş, uygulanabilir, pratik ve çözüm odaklı eğitimler sunarak, koruyucu ailelerin çocuklar üzerindeki ebeveynlik becerilerini geliştirici bir uygulama politikasına sahiptir. Koruyucu aile eğitimleri iki kategori şeklinde planlanmıştır. İlk kategori içerisinde tüm koruyucu ailelere yönelik eğitim konularını içeren modüller bulunmaktadır. Bu eğitim paketinin hedefleri arasında koruyucu aile adaylarının koruyucu aile hizmeti hakkında bilgi sahibi olması ve çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi yer almaktadır. Modüller içerisinde sürece hazırlık ile ilgili konular yanında bağlanma, travma ve bağımlılık gibi belirli özel temaları işleyen modüller ile beceri kazanma gibi çok çeşitli boyutları ele alan eğitimler bulunmakta olup (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve UNICEF, 2013, s.7); yürütülen çalışmalar kapsamında güçlenme ve stresle başa çıkma, sağlıklı geçişler ve ergenlik modülleri gibi yeni eğitimler ile de paket zenginleştirilmiştir.

İkinci kategori içerisinde ise daha spesifik ve uzmanlık gerektiren eğitim modüllerine odaklanılmıştır. Bu çerçevede, suça sürüklenen ve suç mağduru çocuklara yönelik tasarlanan modüller yanında özel gereksinimi bulunan çocuklar hakkında yeni bir modül hazırlanmıştır.

Eğitimler koruyucu aile birimlerinde görev yapan ve alana yönelik deneyim sahibi olan meslek elemanları tarafından verilmektedir.

Koruyucu aile eğitimlerinin interaktif bir sistem üzerine inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle, eğitimlerin, koruyucu ailelerin yalnızca dinleyici rolünde olmasının ötesinde etkin öğrenmelerini teşvik edebilecek bir kurgusu bulunmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve UNICEF, 2013, s.18).

‘Mentor Desteği’

Destek mekanizmaları kapsamında üzerinde durulabilecek bir diğer konu koruyucu aileler arasında oluşturulan destek ve paylaşım ağlarıdır. Özellikle koruyucu aile sürecine yeni başlayan kişilerin deneyimli koruyucu ailelerden aldıkları birebir destekler ve koruyucu aileler arasında oluşturulan destek grupları karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik fikir alışverişinde bulunabilmesine olanak sağlamaktadır. Mentor işlevi gören koruyucu aileler meslek elemanları veya aile üyelerinin sunduğundan daha farklı bir destek sağlayabilmektedir. Bu mekanizmaların anlaşıldığını hissetme, spesifik konularda yardım alma, teşvik edilme ve bir topluluğun parçası olduğunu hissetme gibi faydaları bulunmaktadır. Sosyal hizmetlerin dışında olmasına karşın, eğitilmiş ve süreci anlayabilen kişilerin varlığı koruyucu aileler için yararlı olabilmektedir (Brown vd. 2019, s. 381-394).

Türkiye’de bu kapsama giren örneklerinden birisi 2020 yılında başlayan rehber koruyucu aile uygulamasıdır. "Rehber Koruyucu Aile" uygulamasına ilişkin usul ve esaslar incelendiğinde düzenlemenin korunma ihtiyacı olan çocukların bakım ve yetiştirilmesi konusunda deneyim sahibi olan koruyucu ailelerin, koruyucu aile adayları ve yeni koruyucu aileler ile bilgi ve tecrübe paylaşımını amaçladığı anlaşılmaktadır. Belirlenen eğitimleri alma zorunluluğu olan rehber koruyucu ailelerin;

- İş birliği içerisinde çalışabilme,
- Dinleme ve empati gibi iletişim becerilerine sahip olma,
- Sorun çözme kapasitesinin gelişmiş olması,

- Tutum, davranış ve bakış açısı ile olumlu rol model olabilme,
- Esneklik ve zaman yönetimi sağlayabilme gibi çeşitli nitelikler taşıması gereklidir.

Paydaşlar Arası İş Birliği

Dünya genelinde çocukların korunması alanında kurum ve kuruluşlar arası yakın işbirliği ve eşgüdümeye dayalı çalışmaların ivme kazanmıştır. Bu bağlamda, çocuk koruma alanında yetkili kamu idareleri ile konuyla ilgili diğer kurum ve kuruluşlar arasında paydaşlık kurulması ve iş birliği içerisinde hareket edilmesi tercih edilmeye başlanmıştır. Koruyucu aile uygulamasının çok yönlü ve çok bileşenli doğası gereği farklı aktörlerin sürece dahil olması oldukça önemlidir. Çocuk Koruma Kanununda (2005) da korunma ihtiyacı olan çocukların ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği yapılmasına yer verilmektedir (Madde 30).

Tüm dünyada koruyucu aile uygulamasında rol sahibi olan önemli paydaşlarından birisi sivil toplum kuruluşlarıdır. Türkiye’de koruyucu aile üzerine yürütülen faaliyetlerde görev alan sivil toplum kuruluşları henüz bu alanda yeni olmalarına rağmen, koruyucu ailelere ve hizmetin verimliliğine yönelik çocuk koruma alanına oldukça önemli destekler sağlamaktadırlar. Özellikle sivil toplum örgütlerinin kar amacı gütmeyen koruyucu aile hizmetine yönelik kapsayıcı tanıtım faaliyetleri yürütmeleri çocuk koruma alanında oldukça etkili bir destektir. Bunun yanı sıra korunma gereksinimi olan çocuklar 18 yaşını doldurduktan sonra çeşitli sorunlarla karşılaşmaları halinde koruyucu aile derneklerinden aldıkları destek ve rehberlikle sorunlu süreçleri daha rahat bir şekilde atlatabilmektedirler (Dal ve Akbaş, 2020, s. 538; Toklucu, 2018, s. 17). Gönüllülük esasıyla faaliyet gösteren STK'ların ve diğer aktörlerin destekleri Türkiye uygulamasının diğer ülkelerden ayrıldığı önemli bir boyuttur.

Konuyla ilgili kamu kurumları işbirliği içerisinde hareket edilmesi gereken, alandaki diğer önemli aktörlerdir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile çeşitli kamu kurumları arasında kapsamlı işbirlikleri bulunmaktadır. Örneğin koruyucu aile hizmetine yönelik farkındalığın artırılması amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı ile yürütülen ortak çalışmalar bu kapsamda yer almaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan yayınlar yoluyla hizmetin koruyucu aile hizmetinin anlaşılması ve koruyucu aileliğin teşvik edilmesine katkı sunulmaktadır. İşbirliği çalışmaları ayrıca Diyanet

İşleri Başkanlığının eğitim ve kültürel içerikli faaliyetleri ile görsel ve işitsel yayın organlarında yoluyla koruyucu aile hizmeti tanıtımının yaygınlaştırılmasına yönelik planlamaları içermektedir. Yayınlarda çocukların korunmasına yönelik koruyucu aileliğin önemli bir sosyal işlevi yerine getirdiği vurgulanmıştır. Bu yolla çocukların öz ailesi ve çevreleriyle ilişkilerini sağlıklı biçimde devam ettirdiğinin altı çizilmiştir (Bay, 2015, s.81).

Milli Eğitim Bakanlığı ile yürütülen işbirliği kapsamında eğitim müfredatı içerisine koruyucu ailelik konusunun dahil edilmesine ilişkin çalışmalar dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve üniversiteler ile dinamik bir işbirliği geliştirildiği görülmektedir (Koruyucu Aile Temelli Çocuk Koruma Sistemi Çalıştayı Sonuç Raporu, 2020).

Koruyucu aile hizmetinde öne çıkan diğer bir iş birliği mekanizması topluluk temelindeki gönüllük esaslı çalışmalardır. Gönül Elçileri projesinin toplumda gönüllülük kavramına yönelik farkındalığının geliştirilmesi, toplumsal kalkınmaya katkı sağlayacak gönüllü sayısının artırılmasını, insan kaynağı ihtiyacının güçlendirilmesini ve gönüllü çalışmanın yaygınlaştırılmasını amaçlayan bileşenleriyle koruyucu aile hizmetinin topluluk temelindeki iş birliğini teşvik edici bir yönü vardır.

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada ülkemiz koruyucu aile hizmetinin mevcut durumu çocuk koruma alanındaki güncel gelişmeler ışığında ele alınmıştır. Türkiye'deki yakın dönem çocuk koruma politikaları incelendiğinde koruyucu aile hizmetinin öne çıkan en önemli hizmet modellerinden birisi olduğu görülmektedir. Aile odaklı hizmetlere verilen öncelik ile birlikte koruyucu aile hizmetinden yararlandırılan çocuk oranında göze çarpan bir artış olmuştur. Bu bağlamda, koruma ve bakım altındaki çocuklara yönelik uygulama içinde yer alan hizmet sunum modelleri (Koruyucu Aile Hizmeti, Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Sitesi, Çocuk Destek Merkezleri) karşılaştırıldığında çocukların şu anda en çok koruyucu aile hizmetinden yararlandırıldığı anlaşılmaktadır.

Hizmeti biçimlendiren mevcut politikalar ve bakış açısı Dünya genelindeki çocuk koruma alanındaki güncel gelişmeler ile örtüşen bir nitelik sunmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye'nin sosyal ve kültürel yapısı uygulama açısından kendine özgü çeşitli boyutlar ortaya sermektedir. Bunlar arasında özellikle merkezi idare yapısı ve hizmetin tamamen devlet eliyle sunuluyor olması ile kültürel unsurların da katkısıyla hizmetin gönüllük bağlamının korunması öne çıkan önemli unsurlar arasındadır. Bunlardan ilki ülke genelinde hizmetin sağlıklı bir planlama ve eşgüdüm içerisinde yürütülmesine katkı sağlarken, ikincisi çocuğun sıkça hizmet değişimi deneyimlemesinin engellenerek, aynı koruyucu aile yanında istikrarlı bakım almasının sağlanmasına etki ediyor gözükmektedir.

Hizmetten yabancı uyruklu ve özel gereksinimli çocuklar dahil olmak üzere korunma ihtiyacı olan çocukların tümünün herhangi bir ayırım yapılmaksızın faydalanabiliyor olması hizmetin kapsayıcılığı açısından önemli bir göstergedir.

Hizmet sunumu ve süreç planlamaları incelendiğinde ülke genelinde standart uygulamalara olanak sunan bir yapılanmanın mevcut olduğunu ve uygulamaların çocuğu odağına alan sağlam

temeller üzerine inşa edildiğini söylemek mümkündür. Burada ayrıca, çoklu değerlendirme sisteminin varlığının çocuğun yararı açısından uygun kararların alınmasına etki eden önemli bir etmen olduğu anlaşılmaktadır.

Hizmet kapsamında sağlanan destekler ekonomik, psiko-sosyal ve eğitime dönük boyutları olan bir çerçeveye sahiptir. Bu alanda ayrıca spesifik konulara odaklanmış olan uygulamalara rastlanılmaktadır.

Çocuk koruma alanındaki diğer hizmetlerde olduğu gibi koruyucu aile uygulamasının etkinliği açısından kritik bir öneme sahip olan paydaşlar arası iş birliği kapsamında kamu kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları ile de artan bir iş birliğinin olduğuna, ayrıca topluluk temelinde projelerin geliştirildiğine tanık olunmaktadır.

Yapılan inceleme sonucunda hizmetin daha fazla yaygınlaştırılmasına ve güçlendirilmesine katkı sunabileceği değerlendirilen çeşitli hususlara değinilmesi mümkündür.

Tüm hizmet sunum modelleri tek tek ele alındığında koruyucu aile uygulaması koruma altındaki çocukların en fazla yararlandığı hizmet konumundadır. Bununla birlikte kuruluş bakımı olarak adlandırılabilir ortamlardaki toplam çocuk sayısı koruyucu aile hizmetinden yararlandırılan çocuk sayısının üzerindedir. Bu bakımdan, benimsenen politika ve son dönemde kaydedilen ivmenin sürdürülerek aile odaklı hizmetlerin oransal olarak artışına katkı sağlayacak çalışmaların devam etmesi önemli gözükmemektedir.

Bununla bağlantılı olarak bilhassa özel gereksinimli çocukların koruyucu aile hizmetinden daha fazla yararlanmasını sağlayacak projeler geliştirilmesi anlam taşımaktadır. Ayrıca koruyucu aile modellerinin çeşitliliğinin ve etkinliğinin artırılmasının da bu süreçte katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Koruyucu ailelere ve çocuklara yönelik sunulan eğitim programları ve destekler ergenlere yönelik sunulan psikolog desteği benzeri uygulamalar yoluyla zenginleştirilebilecektir. Ayrıca biyolojik aileler ile yapılan mesleki çalışma süreçleri de bu tür eğitim ve destek uygulamaları yoluyla güçlendirilebilecek bir alan olarak durmaktadır.

Günümüz çocuk politikalarının önemli bir bileşeni, çocukların alınan kararlar ve uygulama süreçlerine katılımıdır. Türkiye’de koruyucu aile süreçlerinin çocuğu odağı alan bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte hizmetten yararlandırılan çocukların ve gençlerin koruyucu aile hizmet süreçlerine katılımlarını artıracak olanakların sunulması ve görüşlerini paylaşabilecekleri platformların genişletilmesi yeni program ve projeler kapsamında ele alınabilecek bir konu başlığı olarak değerlendirilebilir.

Kaynaklar

(Mülga) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), (2016). 2016 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara.

(Mülga) Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇŞHB), (2020). Koruyucu Aile Temelli Çocuk Koruma Sistemi Çalıştayı Sonuç Raporu, Ankara.

(Mülga) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (AÇŞHB), (2019). 2019-2023 Stratejik Planı, Ankara. www.ailevecalisma.gov.tr/media/33674/acshb_2019-2023-stratejik-plan.pdf (Erişim Tarihi: 21.03.2020).

(Mülga) Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve UNICEF, (2013). Koruyucu Aile 1. Kademe Eğitim Paketi Kullanım Kılavuzu, Ankara.

Austerberry, H., Stanley, N., Larkins, C., Ridley, J., Farrelly, N., Manthorpe, J., & Hussein, S., (2013). Foster Carers and Family Contact: Foster Carers' Views of Social Work Support. *Adoption & Fostering*, 37(2).

Bay, A. (2014). Osmanlı Toplumunda Koruyucu Aile Uygulaması. *Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi: Koruyucu Aile Olmak*. KAGEM. Türkiye Diyanet Vakfı.

Baysal, A. E. (2017). Koruyucu Aile Uygulamaları ve Sonuçları: İstanbul Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, İstanbul.

Bergman, A. S. (2016). In a Proper Home: Foster Children's Needs and Foster Parents' Suitability During the Twentieth Century. *Journal of Family History*, 41(2), 176-191.

Brown, J., Kapasi, A., Weindels, S., & Eyre, V. (2019). Needs of Foster Care Peer Support Volunteers. *Contemporary Family Therapy*, 41(4).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, (1989). www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme (Erişim Tarihi: 20.03.2020).

Çocuk Koruma Kanunu, (2005). Resmî Gazete Tarihi: 15.07.2005 Sayısı: 25876, www.mevzuat.gov.tr/#kanunlar (Erişim Tarihi: 21.03.2020).

Dal, V. ve Akbaş, E., (2020). Koruyucu Aile Hizmetlerinin Yürütülmesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmaları, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 24(3), 523-546.

Delgado, P., & Pinto, V., (2011). Criteria for the Selection of Foster Families and Monitoring of Placements.: Comparative Study of the Application of the Casey Foster Applicant Inventory-Applicant Version (CFAI-A). *Children and Youth Services Review*, 33(6), 1031-1033.

Erkan, G., (1995). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar*, Ankara.

Esposito, T., Trocmé, N., Chabot, M., Shlonsky, A., Collin-Vézina, D., & Sinha, V., (2013). Placement of Children in Out-of-Home Care in Québec, Canada: When and for Whom Initial Out-of-Home Placement is Most Likely to Occur. Quebec: *Children and Youth Services Review*.

Family for Every Child (2015). *Strategies For Delivering Safe And Effective Foster Care: A Review Of The Evidence For Those Designing And Delivering Foster Care Programmes.*, London: Family for Every Child.

Font, S., Berger, L., Cancian, M. ve Noyes , J. (2018). Permanency and the Educational and Economic Attainment of Former Foster Children in Early Adulthood. *American Sociological Review*, 83(4), 716-743.

Geiger, J., Hayes, M., & Lietz , C., (2014). Providing Foster Care for Adolescents: Barriers and Opportunities. *Child & Youth Services*, 35(3), 238-252.

Gilbert, N., Parton, N., & Skivenes, M., (2011). *Child Protection Systems: International Trends and Orientations*. Oxford University Press.

Gökkaya, V. B., (2014). Ailelerin, Koruyucu Aile Olma Nedenleri (Sivas İli Örneği), *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 603-620.

Hämäläinen, J. (2016). The origins and evolution of child protection in terms of the history of ideas. *Paedagogica Historica*, 52(6), 734-747.

Höjer, I. & Sjöblom, Y., (2014). Voices of 65 Young People Leaving Care in Sweden: "There Is So Much I Need to Know!, *Australian Social Work*, 67(1), 71-87.

Jarrett, T., & Bellis, A., (2018). Foster Care in England, House of Commons Library, March, Number CDP-0064, 1-39. CDP-2018-0064 (1).pdf (Erişim Tarihi: 21.03.2021).

Karataş, K., (2007). Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-19.

Koruyucu Aile Yönetmeliği, (2012). Resmî Gazete Tarihi: 14.12.2012 Sayısı: 28497 www.mevzuat.gov.tr/#kurumKurulusVeUniversiteYonetmelikleri (Erişim Tarihi: 20.03.2020)

Miller, C. L., (2013). Adoption and Foster Family Care Development-Behavioral Pediatrics, Section 13. William Bacon Carey (Ed), Crocker Coleman, Elias Feldman, 4. Baskı.

Miranda, M., Molla, E., & Tadros, E., (2019). Implications of Foster Care on Attachment: A Literature Review. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 27(4).

Narey, M., & Owers, M., (2018). Foster Care in England, February, Crown Copyright, The National Archives, Kew, London.

Octoman, O. & McLean, S., (2014). Challenging Behaviour in Foster Care: What Supports do Foster Carers Want? *Adoption & Fostering*, 38(2).

Owusu-Bempah, K. (2010). The wellbeing of children in care: A new approach for improving developmental outcomes. Routledge.

Özbesler, C., (2009). Koruyucu Aile Hizmetlerinde Değerlendirme Süreci, Aile ve Toplum Eğitim ve Kültür Araştırma Dergisi, 4(16), 86-94.

Özbesler, C., (2014). Koruyucu Aile Hizmetleri, (Ed. Bedriye Yılmaz) Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi Koruyucu Aile Olmak, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, Ankara, 83-99.

Socialstyrelsen, (2019). Statistik Om Socialtjänstinsatser Till Barn Och Unga 2018, Article number: 2019-8-6261, www.Socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik. p: 1-4.

Solomon, D., Niec, L., & Schoonover, C., (2017). The Impact of Foster Parent Training on Parenting Skills and Child Disruptive Behavior: A Meta-Analysis. Center For Advanced Study in The Behavioral Sciences, 22(1).

Sosyal Hizmetler Kanunu (1983). Resmî Gazete Tarihi: 27.05.1983 Sayısı: 18059 www.mevzuat.gov.tr/#kanunlar (Erişim Tarihi: 20.03.2021)

Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (2015). Resmî Gazete Tarihi: 03.03.2015 Sayısı: 29284 www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20570&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5 (Erişim Tarihi: 20.03.2021)

Spratt, T., Nett, J., Bromfield, L., Hietamäki, J., Kindler, H., & Ponnert, L. (2012). Child Protection Systems: An International Comparison of “Good Practice Examples” of Five Countries (Australia, Germany, Finland, Sweden, United Kingdom) with Recommendations for Switzerland. The Swiss Project Fund for Child Protection.

Şahin, E. G., (2019). Koruyucu Ailelerin Koruyucu Aile Hizmetine İlişkin Değerlendirmeleri: Zonguldak İli Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

Taşçı, F., (2010). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri, Çalışma ve Toplum, 1, 175-202.

Toklucu, D. K., (2018). Dezavantajlı Çocukları Topluma Kazandırmak Türkiye'de Koruyucu Ailelik, Sayı: 225, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul. <https://setav.org/assets/uploads/2018/02/225.-Dezavantajlı-ÇocuklarıTopluma-Kazandırmak-Türkiye'de-Koruyucu-Ailelik.pdf> (Erişim Tarihi: 21.03.2021).

Turner, W., Macdonald, G. M., & Dennis, J. A., (2007). Behavioural and Cognitive Behavioural Training Interventions for Assisting Foster Carers in the Management of Difficult Behaviour. *Campbell Systematic Review*, 3(1), 1-77.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (Erişim Tarihi: 18.03.2021).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/ (Erişim Tarihi: 18.03.2021).

Ünal, V., (2015). Dünden Bugüne Kültürümüzde Koruyucu Aile Hizmetleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(6), 885-890.

Yazıcı, E., (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 499- 525.

Yazıcı, E., (2014). Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar, *Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 4(2), 247-270.

T.C. AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
ÇOCUK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ